

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och lärande
Kandidatuppsats 15 hp | Svenska C | Höstterminen 2012
Informatörsprogrammet

Hen, vi och dom

En diskursanalytisk studie av ett samtal om hen
och könsidentitet i Tendens i P1

Av: Linnea Waldner
Handledare: Ingela Tykesson

Abstract

Hen, us and them – a discourse analysis of a conversation about gender identity and pronouns in Swedish public radio

This thesis is based on a conversation about gender identity and the pronoun *hen* in an episode of the radio programme *Tendens* on Swedish public radio, P1. The participants of the conversation are a scholar and a journalist/show-host. The goal of the research has been to analyse how the conversation is constructed from its context and which topics that occur. The goal of the research has also been to analyse how the participants of the conversation position themselves and how the conversation composes and re-composes norms and values regarding gender identity in society. Critical discourse analysis, completed by Conversation analysis has been the theoretical and methodological approach. The result shows that the conversation functions well within its context and that the host Söderqvist and scholar Milles undertakedifferent parts and contributions in the interaction. The host undertakes the part as the presenter and questioner of problems and topics, which Milles then refute in her role as an expert. The result also shows that Söderqvist and Milles give voice to a diversity of topical and interactional positionings in the conversation, but that Söderqvist mainly positions himself as the audience's representative. Furthermore the result shows that the participants re-create gender identity norms in the conversation. Milles dictums also carry tendencies to create and broaden norms.

Key words: language and gender, gender identity, hen, topic, discourse, positioning, radio, norms, language usage

Sammanfattning

Denna studie utgår från ett samtal om könsidentitet och bruket av pronomenet *hen* i ett avsnitt av *Tendens* i Sveriges Radio P1. Samtalets deltagare är en forskare och en journalist/programledare. Syftet har varit att analysera hur samtalet konstrueras utifrån kontexten samt vilka topiker som förekommer. Studiens syfte har även varit att analysera hur samtalsdeltagarna positionerar sig i samtalet och hur samtalet skapar och återskapar normer och kulturella föreställningar om könsidentitet och könssystem i samhället. Som analysmetod används en kombination av *kritisk diskursanalys* (CDA) och etnometodologiskt inriktad samtalsanalys, *Conversation analysis* (CA). Analysen har visat att samtalet fungerar väl i sin verksamhetskontext och att programledaren Söderqvist och forskaren Milles åtar sig olika delar i det kommunikativa arbetet och står för olika bidrag till interaktionen. Programledaren tar rollen som den som presenterar olika problem kring *hen* i språkbruk genom frågor som sedan besvaras av forskaren i rollen som expert. Analysen har även visat att Söderqvist och Milles ger uttryck för skiftande interaktionella och topikala positioneringar i samtalet, men att Söderqvist positionerar sig som publikens representant. Analysen har även visat att deltagarna genomgående i samtalet återskapar normer kring könsidentitet och könssystem. Milles utsagor kan delvis tolkas fungera skapande och förändrande av normer.

Nyckelord: språk och kön, könsidentitet, hen, topik, diskurs, positionering, radio, norm, språkbruk

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Bakgrund könsneutralt språk och hen-debatten	4
1.2 Sveriges Radio och Public Service	5
1.3 Syfte	5
2. Teori	6
2.1 Diskursanalytisk teori	6
2.2 Teori ur ett vidgat samtalsanalytiskt perspektiv	7
2.3 Teori ur CA-perspektiv	9
2.4 Skillnader mellan CDA och CA	10
2.5 Topiker	10
2.6 Positionering	11
2.6.1 Journalistens positionering	12
2.7 Genusteori	13
3. Tidigare forskning	14
4. Material	16
4.1 Kontext – Tendens i P1	16
4.1.1 Kontext – ”Hen – mer än bara ett ord”	16
4.2 Primärmaterial	18
5. Metod	19
5.1 Metod för transkribering	19
6. Analys	21
6.1 Topikanalys	21
6.2 Positionering	22
6.2.1 Forskarens positionering	22
6.2.2 Journalistens positionering	26
6.3 Positionering kring könsnormer	28
7. Diskussion	31
7.1 Topiker och kontexter	31
7.2 Positioneringar	33
7.3 Positionering kring normer om könsidentitet och könssystem	35
8. Slutsatser	37
Källmaterial	38
Primärmaterial	38
Sekundärmaterial	38
Intervju	38
Litteratur	38
Elektroniska källor	39
Bilaga 1	41
Bilaga 2	42

1. Inledning

1.1 Bakgrund könsneutralt språk och hen-debatten

Under de senaste seklen har kvinnors möjligheter och rättigheter förändrats i det svenska samhället. Under slutet av 1800-talet och främst under 1900-talet genomfördes radikala förändringar av kvinnors rättigheter i samhället, bland annat genom införandet av kvinnlig rösträtt. Kvinnor har gradvis fått en allt större och mer jämlik roll i samhället. Även för andra missgynnade grupper såsom homo-, bi-, transsexuella och queerpersoner (HBTQ) innebar 1900-talet, framförallt slutet av seklet, och inledningen av 2000-talet stora förändringar. I mitten av 1900-talet avkriminaliserades homosexualitet, och fram till 1979 betraktades det som en sjukdom enligt svensk lag (NE, 2013a). Under 2000-talet har HBTQ-personers rättigheter förbättrats än mer, bland annat juridiskt och genom homosexuella pars möjlighet att ingå äktenskap (NE, 2013b).

I samband med denna utveckling av kvinnors och sexuella minoritetsgruppers rättigheter i det svenska samhället har också språket delvis förändrats. Många argumenterade för att den utvidgade samhälleliga jämställdheten mellan könen och en större acceptans för HBTQ-personer borde reflekteras i språket. Bland annat kom användningen av generiskt *han* för att benämna såväl män som kvinnor att ifrågasättas starkt. Under 1960-talet introducerades det könsneutrala pronomenet *hen* inom språkvetenskapligt intresserade kretsar, som ett komplement till generiskt *han*. Det könsneutrala pronomenet började även användas av transsexuella och queerpersoner för att ge uttryck för deras uppfattning om sin könsidentitet, som inte stämmer in i den normativa binära könsidentiteten (Dalén, Karl, Dagens Nyheter 24/2-12). Även *den* lyftes fram som ett förslag på ett könsneutralt pronomen. Under 1990-talet presenterades fler alternativa pronomen, bland annat *hin*, *hän*, *haon* och *hoan* (Lindgren 2007:238ff).

Det var dock först under 2010-talet som *hen* på riktigt började användas utanför språkintresserade akademiska kretsar (Lindgren 2007:240). Ett exempel på detta är att gratistidningen *Nöjesguiden* under 2012 släppte ett nummer där alla *han* eller *hon* var utbytta mot *hen* (Thomsen, Dante, Dagens Media 29/2-12). Med det ökade användandet av *hen* följde en hetsig debatt kring pronomenet. Många förespråkade och började använda det, medan andra kritiserade och ifrågasatte det. I allt från debattartiklar till radioprogram, från

reklamfilmer till barnböcker har pronomenet hånats, hyllats och ifrågasatts. Pronomenet väcker många olika känslor hos olika personer. Motståndare till ordet menar bland annat att pronomenet är krångligt att använda och onödigt (Språkrådet, 2012). Andra är rädda för att de normativa könsrollerna ska förändras och suddas ut (Dalén, Karl, Dagens Nyheter 24/2-12).

1.2 Sveriges Radio och Public Service

Under 1910-talet introducerades radiosändningar på prov i västvärlden, med bland annat sändningar av grammfonmusik till första världskrigets soldater och för att sprida krigspropaganda. I de flesta industrialiserade länderna i västvärlden introducerades radiosändningar under tidigt 1920-tal, i Sverige startades sändningar år 1921. Offentligt reglerad radio började sändas regelbundet i hela Sverige 1925, genom AB Radiotjänst (Hadenius et al. 2011:89ff). Radion sände nyheter och så kallade aktualitetsprogram, till exempel sport.

AB Radiotjänst utgjorde under den här tiden stommen i vad som brukar kallas Public Service, det vill säga radio och TV i allmänhetens tjänst på uppdrag av statsmakterna. Public Service är en ideologi gällande massmedier vilken går ut på ett bestämt samhällsansvar för etermedierna (NE, 2013c). Andra världskrigets efterkrigstid blev en expansiv tid för radio, då till exempel underhållningsprogram introducerades. Men när TV:n introducerades under 1950-talet hamnade radion i dess skugga. Under 1990-talet legaliserades privatradio i Sverige och ensamrätten för Radiotjänst, numera Sveriges Radio, uppluckrades. För att skapa konkurrenskraft för Public Service-radio, genomfördes en profilering av Sveriges Radios fyra kanaler under 90-talet (ibid 2011:102f).

1.3 Syfte

Syftet med min studie är att analysera hur ett samtal om könsidentitet och bruket av pronomenet *hen* konstrueras i samspelet mellan en forskare och en journalist, i ett avsnitt av *Tendens* i P1. Som analysmetod används en kombination av *kritisk diskursanalys* (CDA) och etnometodologiskt inriktad samtalsanalys, *Conversation analysis* (CA).

De frågeställningar undersökningen grundas på är:

- Vad talar forskaren och journalisten om i samtalet? Vilka topiker aktualiseras i samtalet? Hur konstrueras samtalet utifrån kontexten?
- Vilka positioneringar gör forskaren och journalisten i samtalet? Hur uttrycks de?
- Hur skapar och återskapar samtalet normer och kulturella föreställningar om könsidentitet och könssystem i samhället?

2. Teori

I följande avsnitt presenteras de grundläggande teorierna för uppsatsen. Avsnittet inleds med en redogörelse för kritisk diskursanalytisk teori. Teori kring hur normer produceras och reproduceras i samtal belyses. Därefter följer en redogörelse för teoretiska utgångspunkter i ett vidgat samtalsanalytiskt perspektiv som innefattar så väl CDA som CA. Därefter följer en redogörelse för samtalsanalytisk teori med inriktning på etnometodologisk CA samt en sammanfattning av skillnader mellan CA och CDA. Efter detta presenteras teorier kring topiker samt skapandet av positioneringar i samtal, bland annat hur journalister positionerar sig som representanter för publiken. Avsnittet avslutas med en redogörelse av genusteori om könsidentitet och binärt könssystem.

2.1 Diskursanalytisk teori

I *Diskursanalys som teori och metod* beskriver Winther Jørgensen och Phillips (2000:7) att begreppet *diskurs* innehåller teorier om att vi använder olika situationsspecifika strukturer och mönster av språket utifrån ett bestämt perspektiv. Vilken struktur våra yttranden följer i en situation beror på kontexten. Diskurs definieras mer specifikt som ”språkbruk såsom social praktik” (ibid 2000:73). Utifrån denna teori kan den kritiska diskursanalysen, vilken jag hädanefter enbart kommer att benämna som *diskursanalys*, ha sin utgångspunkt i att vårt språkbruk inte återger omvärlden, identiteter och sociala relationer neutralt, utan aktivt skapar och förändrar dem (ibid 2000:7). Men diskurser konstituerar inte enbart, utan är även konstituerade av andra sociala praktiker. Detta innebär att diskursen står i ett dialektiskt förhållande till andra sociala dimensioner (ibid 2000:68ff).

Diskursanalysen har ett *socialkonstruktionistiskt* angreppssätt. Det betyder att den utgår från en kritisk inställning till vad som skulle kunna kallas en objektiv sanning. Vår kunskap och

uppfattning om omvärlden är enligt socialkonstruktionismen en produkt av våra kategoriseringar, inte en spegelbild. Dessa kategoriseringar är enligt socialkonstruktionismen präglade av kulturella och historiska aspekter. Vår omvärldsuppfattning är alltså kulturellt och historiskt betingad. Den är även *kontingent*, vilket innebär att den kan förändras över tiden och kunde ha sett annorlunda ut. Det är delvis genom diskursiva praktiker som vår sociala värld konstrueras, vilket kallas *antiessentialistisk* syn. Gemensamma sanningar och kunskap skapas och upprätthålls i interaktion. På samma sätt skapas uppfattningar om att vissa handlingar är naturliga och andra onaturliga enligt den sociala världsbilden (ibid 2000:11f).

Inom diskursanalys läggs även vikt på att klarlägga hur ojämlika maktförhållanden mellan sociala grupper skapas och återskapas inom diskursiva praktiker (ibid 2000:69). Ur diskursanalytisk utgångspunkt bidrar *ideologier* till dessa ojämlika maktförhållanden. Ideologier är betydelsekonstruktioner som leder till produktion, reproduktion och transformation av dessa ojämna maktförhållanden. Men förekomsten av ideologier bygger på att dominansrelationer mellan till exempel klasser eller kön finns i ett samhälle (ibid 2000:79).

2.2 Teori ur ett vidgat samtalsanalytiskt perspektiv

Per Linell (2011:377) menar i *Samtalskulturer: Kommunikativa verksamhetstyper i samhället* att olika former av bakgrundskunskap ofta förutsätts när begrepp används i samtal. Den förutsatta bakgrundskunskapen uttalas inte tydligt i samtalet, utan samtalsdeltagarna räknar med att bli förstådda. Men i ett institutionellt samtal kan förgivettagen kunskap inte alltid förutsättas finnas hos alla samtalsdeltagare.

Det institutionella samtalet kännetecknas av en typisk (för verksamhetskontexten) struktur, bestämda roller för samtalsdeltagarna, till exempel där någon deltar i sin professionella roll, det vill säga är expert, och någon annan presenterar ett problem och behöver expertens rekommendationer, råd eller förklarar problematiken. De har alltså som syfte att lösa en bestämd uppgift, vilket ofta skiljer dem från vardagliga samtal, vilka sällan har förutbestämda mål. Ett institutionellt samtal kan bland annat vara ett *professionell-klient-samtal* eller *interprofessionellt*, där det första innebär ett samtal mellan expert och lekperson och det senare innebär att samtalet förs mellan företrädare för olika professioner (ibid 2011:196).

Linell använder begreppet *verksamhetskontext* för att beskriva vilken kontext ett samtal ingår i. Han menar att samtalsdeltagarna definierar situationen utifrån verksamhetskontexten och därmed orienterar sig kring den sociala situationen utifrån det. Den specifika verksamhetstypen har specifika premisser som ingår i kontexten med samtalet och interaktionen. Specifika villkor och sociohistoriska sammanhang finns inom en verksamhetskontext som ramar in interaktionens struktur och positioneringar (ibid 2011:169).

För den politiska intervjun, det vill säga interaktion där politiker intervjuas, som kommunikativ verksamhetstyp finns det enligt Linell vissa utmärkande drag. Ett exempel är att den som intervjuar inte uttrycker respons på svar, det vill säga *tredjetur*, när de tar del av ny information, vilket ligger nära till hands i informella samtal. Linell menar att detta markerar att publiken är intervjuans primära adressat, inte journalisten själv. Detta ger uttryck för den journalistiska neutraliteten. Även den intervjuade strävar efter neutralitet i politiska intervjuer (ibid 2011:297)

Ett annat utmärkande drag för den politiska intervjun är att turerna ofta följer en tydlig fråga-svar-struktur. Turkonstruktionsenheter, vilka kan liknas vid det talade språkets variant av skriftspråkets meningar, som skapas av journalisten kan uppfattas som påståenden men dessa följs nästan alltid av frågor och tolkas då som förberedelser. Detta gäller ofta i flerledade frågeturer. Flerledade frågeturer har ofta som syfte att fungera specificerande och därmed lösa kommunikativa dilemman. Frågeyttranden kan även förgås av bakgrundspåståenden som enligt Linell kontextualiserar eller rättfärdigar frågan (ibid 2011:297).

Linell beskriver publiken som en grupp deltagare med begränsade talarrättigheter. Oftast får eller kan publiken inte yttra sig under interaktionen. Men de primära samtalsdeltagarna kan visa hänsyn till publiken i interaktionen. I TV och radio kan en programledare till exempel vädja till den närvarande publiken om reaktioner. Men även hänsyn till frånvarande publik konstrueras. Linell menar att förklarande kommentarer i ett studiosamtal är ett exempel på detta. En programledare kan på så sätt alltså ta hänsyn till publiken genom att begära en förklaring åt dem, eftersom de själva inte kan göra det (ibid 2011:278f). Trots att publiken i till exempel ett samtal som sänds i radio är frånvarande, det vill säga inte närvarande i den fysiska situation där samtalet utspelas, så kan de figurera som deltagare i samtalet. Detta kan ske genom att de primära deltagarna orienterar sig mot de frånvarande och vad de tycker eller tänker. På så sätt tillskriver de primära deltagarna de frånvarande deltagarna (publiken)

utsagor och åsikter och kan antingen stödja sig på eller opponera sig mot deras åsikter. De blir på så sätt en tredje part i samtalet. De frånvarande deltagarna kan vara verkliga enskilda personer, organisationer eller ideologier (ibid 2011:280ff).

2.3 Teori ur CA-perspektiv

I *Samhällsvetenskapliga metoder* redogör Alan Bryman (2002:340f) för samtalsanalysens ursprung inom *etnometodologin*. Bryman menar att inom etnometodologin uppfattas den sociala ordningen som något som skapas och återskapas genom socialt samspel, inte som något statiskt existerande som påverkar individers handlingar.

Även Norrby (2004:33) redogör för CA:s ursprung i etnometodologi i *Samtalsanalys - så gör vi när vi pratar med varandra*. Hon definierar termen som kulturspecifik metodologi, det vill säga hur medlemmarna i ett samhälle tillsammans bygger upp och återskapar sin verklighet. Detta uppbyggande av samhället sker genom social interaktion.

Den etnometodologiska infallsvinkeln är tydlig inom CA då enbart de faktiskt tillgängliga enheterna i interaktionen analyseras. Även i *Samtalsforskning: En introduktion* redogör Anne-Marie Londen (1995:22) för det faktum att CA inte utgår från traditionella sociolingvistiska kategorier som kön, ålder och social grupp när turer analyseras utan bara det som relevantgörs i samtalet. Med begreppet *turer* i CA menas den sammanlagda period då en talare har ordet, innan någon annan tar över. Men även den större sociala kontexten, till exempel var samtalet äger rum, är relevant då det anses återskapas i diskursen. Norrby menar ändå att yttre kontext kan relevantgöras i CA. Det som samtalsdeltagarna själva relevantgör i samtalet, vilket ofta innefattar yttre kontexter, kommer med i samtalskontexten och blir då en del av analysen (Norrby 2004:43).

Londen beskriver turer som länkar i en kedja. Hur en tur formas beror på tidigare turer, det utgör respons på någonting som sagts tidigare. Men turen formas och påverkas även av hur talaren emotser respons som ännu inte uttalats. En tur är alltså interaktionellt och kontextuellt beroende (Londen 1995:14f). När turen ska analyseras går det på grund av detta inte att analysera dem isolerade. Londen menar att en tur endast kan förstås utifrån sin sekventiella position, som respons på föregående och efterföljande emotsedda respons (ibid 1995:22).

2.4 Skillnader mellan CDA och CA

Sammanfattningsvis kan skillnaderna mellan CDA och CA tydliggöras genom förfaringssättet till materialet. CDA har en deduktiv arbetsmetod, medan CA har en induktiv metod. Inom CA är angreppssättet alltså materialstyrt, analysen sker inledningsvis teoribefriat. Inom CDA utgår studien från hypoteser som sedan förkastas eller bekräftas genom analys. Enligt CA bör det studerade materialet vara ett äkta samtal, till exempel ett vardagssamtal. Studien ska alltså inte, enligt strikt CA, analysera samtal skapade av forskaren, till exempel intervjuer eller institutionella samtal (Billig 1999:543ff). Ett äkta samtal har deltagarna samma samtalsresurser enligt CA, till skillnad från exempelvis inom ett institutionellt samtal. Fokus inom CA ligger inte i de ämnen som samtalsdeltagarna behandlar utan hur samtalet är uppbyggt genom turtagningssystem och reparationer etcetera (Schegloff 1999:562f).

CDA utgår från ideologiska maktaspekter om till exempel kön, ålder, social ställning eller utbildning. Detta kan göras bland annat genom att analysera institutionella samtal som läkare-patient-samtal. Den yttre kontexten relevantgörs i analysen. CDA analyserar sitt material utifrån ideologiska teorier kring detta. CDA analyserar de ämnen och topiker som samtalet består av och ifrågasätter hur den yttre kontexten präglar hur vi samtalar och om vad (Billig 1999:543ff). CA analyserar enbart med den inre kontexten, det som relevantgörs i samtalet (Schegloff 1999:565).

2.5 Topiker

Deltagare i samtalet tar sig an olika delar av det kommunikativa arbetet och bidrar på olika sätt i interaktion. Olika verksamhetsroller intas av samtalsdeltagarna och samtalsutrymmet är sällan symmetriskt fördelat. Bland annat inom hur topiker introduceras i interaktionen kan skillnader i deltagarnas arbete synliggöras. Topiker är, tillskillnad från övergripande ämnen, länkade till lokala kommunikativa projekt. Topiker, enligt Linells definition, är alltså någorlunda sammanhållet innehåll som deltagarna uppehåller sig vid under en sekvens i samtalet. Topiker utvecklas inom samtalet och glider ofta iväg till nya topiker. Linell menar att institutionella samtal sällan tillåter att interaktionen går på djupet inom en topik eftersom samtalet är relativt snävt uppgiftsorienterat och hör till en agenda. Valet av övergripande ämne och topiker är inte lika fria i institutionella samtal, som i mer vardagliga samtal. Övergången mellan topiker präglas dock ofta av koherens och koherenslänkar. Men i samtal

med tydlig agenda präglas episodstruktur ofta av agendan och topikövergångar blir mer abrupta (Linell 2011:309ff).

Linell redogör för vad han kallar globala kontra lokala kommunikativa projekt i kommunikation. Det kommunikativa projektet går ut på att lösa ett övergripande kommunikativt problem i ett socialt möte. Ett lokalt kommunikativt projekt är ett mindre projekt med minimalt ömsesidigt språkligt utbyte, till exempel att ställa en fråga och få ett svar. Lokala projekt ingår ofta i större globala kommunikativa projekt, till exempel den kommunikativa verksamheten i ett möte. Projekten sker i samarbete mellan minst två parter och innehåller *asymmetrier* mellan deltagarna. Detta innebär att arbetsfördelningen i samtalet är ojämn, till exempel genom att den ena parten ställer frågor medan den andra svarar eller att den ena parten tar övergripande ansvar för att organisera samtalet (ibid 2011:98ff).

2.6 Positionering

Termen *positionering* kan enligt Linell (2011:362) användas på två sätt. Den kan användas för talarens förhållningssätt till sig själv, andra samtalsdeltagare eller tredjeparter i samtalet.

Linell kallar detta för *interaktionell positionering*. Men termen kan även användas för deltagares förhållningssätt till utsagor och topiker, såväl sina egna som andras. Detta kallar Linell för *topikal positionering*. Genom att samtalsdeltagarna talar om topiker på olika sätt och ofta innehar olika ståndpunkter så skapas indirekt en positionering som samtalsdeltagarna intar gentemot varandra.

Vid interaktionell positionering menar Linell att talaren kan positionera sig på olika sätt. Talaren kan positionera sig genom att ta fullt ansvar för sina utsagor eller enbart framställa sig som språkrör för utsagorna, som då alltså är någon annans påståenden eller åsikter (ibid 2011:362f).

På liknande sätt finns det olika sätt att positionera sig i hur en förhåller sig till vad en annan samtalsdeltagare säger. En kan positionera sig som *direkt adressat*, det vill säga en samtalsdeltagare som tar turen ofta och är en likställd samtalspartner. En kan också positionera sig som *aktiv lyssnare*, då ges ingen omfattande respons till talaren. En *indirekt adressat* i interaktionen kallas, enligt Linell, den som berörs av utsagorna men som positioneras som tredjepart i samtalet (ibid 2011:362f).

Linell menar vidare att förhållningssättet till sina egna och andras utsagor kan vara allt från neutralt distanserade som emotionellt engagerade i utsagorna. Utsagorna kan vara personligt motiverade och autentiska eller bara utgöra det som förväntas i kontexten eller i rollen som auktoritet. Vidare menar Linell att det inom det institutionella samtalet ofta finns en distinktion mellan *rapporterande* och *värderande* tal, en skillnad som han kallar för *information giving mode vs. opinionative mode* (ibid 2011:362f). Hur deltagarna positionerar sig i interaktionen står i relation till förväntningar och de tillfällen som uppstår (ibid 2011:179). Samtalsdeltagarna kan även tillskriva sig själva eller de andra deltagarna specifika verksamhets- eller diskursroller, till exempel som expert eller intervjuare (ibid 2011:362f).

Linell redogör vidare för deltagarens olika grad av engagemang eller distans till samtalet. Skillnaden på graden av engagemang eller distansering manifesteras ofta i kroppsspråk, men kan även komma till uttryck då en föreläsare ger korta rutinemässiga svar kontra utvecklade och originella svar. Linell menar även att graden av personligt engagemang eller identifikation med andra aktörer kan tydliggöras i användningen av pronomen, *jag*, *vi*, personligt *du*, generiskt *du*, *man*, *de*, *dem* och *många* är några exempel på detta (ibid 2011:364).

2.6.1 Journalistens positionering

Steven E. Clayman (2002) studerar i *Tribune of the people: maintaining the legitimacy of aggressive journalism* journalistens positioneringar som intervjuare. Clayman menar att journalister ständigt måste kunna legitimera sina positioneringar för att leva vidare som samhällelig institution. För att behålla denna legitimitet krävs det att konsumenterna (det vill säga lyssnarna, läsarna och tittarna) har förtroende för journalisterna. Clayman menar att det är praxis och ideal inom journalistkåren att liera sig med publiken för att upprätthålla denna legitimitet och validitet (ibid 2002:197).

Clayman menar att journalister har tre möjliga inriktningar när de ställer intervjufrågor till en offentlig person. När intervjuaren ställer en fråga till den intervjuade måste intervjuaren först bestämma huruvida och hur ansvaret för frågan ska fördelas. En fråga kan vara direkt, och endast bygga på intervjuarens eget incitament. Ansvaret för frågor kan också tillskrivas en tredje part, till exempel en expert eller en annan offentlig person. Det sista alternativet är att ansvaret för frågan tillskrivs folket (det vill säga publiken) (ibid 2002:200f). Clayman menar

att denna typ av frågor, å folkets vägnar, underlättar för journalisten på två sätt. Först och främst legitimeras och neutraliseras frågan av att folket vill veta svaret. En känslig eller aggressiv fråga som legitimeras genom folket, istället för journalistens egen agenda, minskar möjligheterna för den intervjuade att motsätta sig frågan. Att intervjuas å publikens vägnar skapar en position för journalisten som neutral och objektiv (ibid 2002:210).

Även Per Linell menar att en särskild form av distanserad positionering ofta intas av den professionella parten i ett institutionellt samtal. Framförallt gäller detta journalister och den neutrala attityd dessa intar vid bland annat politiska intervjuer och debatter (Linell 2011:297).

Clayman presenterar i sin artikel en transkription där en intervjuare, å publikens vägnar, ställer en fråga till ett homosexuellt par om varför de älskar varandra. Med detta korta transkriptionsexempel avser Clayman att visa hur intervjuaren ber de intervjuade att beskriva någonting (här homosexualitet) eftersom det är avvikande. Han menar att det normala och vanliga inte behöver beskrivas (Clayman 2002:205).

Claymans artikel handlar främst om hur journalister med mer aggressivt ifrågasättande av offentliga personer behåller sin legitimitet i den kontexten. Trots att min studie inte har ett material av den sorten så finns flera för min studie relevanta teorier presenterade i denna artikel, främst gällande journalistens positionering som publikens företrädare.

2.7 Genusteori

Judith Butlers redogör för normerande uppfattningar om genus och kön i *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion* (2007). Butler utgår från en distinktion mellan begreppen *genus* och *kön*, där *kön* kan ses som biologisk och fysiskt konstruerat, medan *genus* är kulturellt konstruerat. Hon menar att den normaliserade binära uppdelningen i kön, *man* och *kvinna*, inte behöver förutsätta att även genus måste delas upp i två kategorier. Hon menar att detta binära könssystem bevarar tron på att genus och kön konstant speglar varandra (Butler 2007:55f).

Butler belyser att de normaliserade binära könskategorierna *man* och *kvinna* i sin tur skapar och förutsätter två motsatta genus: *maskulint* och *feminint* (ibid 2007:69). Butler menar att det är genom vår sociala interaktion som denna uppdelning av genus återskapas och skapas i

samhället (ibid 2007:88). Det är alltså våra språkliga definitioner som konstruerar den binära könsidentitet med vilken en förväntas identifiera sig (ibid 2007:187). Reglerande praktiker i språket och social interaktion konstruerar en distinkt kontrast mellan *maskulint* och *feminint*. Normerande i samhället är även att *maskulint* följer könet *man*, och att *feminint* följer könet *kvinn*a. De avvikelser som inte följer denna uppdelning ses i samhället som logiska omöjligheter (ibid 2007:69). Men samtidigt är denna norm precis som alla andra normer beroende av avvikelser för att existera (ibid 2007:200).

3. Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras sammanfattningar av den tidigare forskning som min studie anknyter till. Avsnittet inleds med tidigare forskning om könsidentitet och normer. Därefter belyses tidigare forskning om medier, radio och dess professionella positioneringar. Övriga resultat i följande studier, som inte anknyter till min studie, redovisas inte.

Fanny Ambjörnsson studerar i sin avhandling *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer* (2004) hur gymnasietjejer ser på normer om genus. Ambjörnsson definierar *normal* som det mest vanligt förekommande och samtidigt det eftersträvansvärda. Hon menar därmed att samhälleliga föreställningar om normalitet inte bara är beskrivande, utan även reglerande och därigenom gestaltar maktförhållanden. Förtryck av det som avviker från normen är inbyggt i vårt samhälle och kommer ofta till uttryck genom vardaglig, social interaktion (Ambjörnsson 2004:21).

Likt Butler (se avsnitt 2.7), så menar Ambjörnsson att normer skapas och existerar i samband med en motpol. Detta förhållande mellan norm och avvikelse är hierarkisk. Ur ett västerländskt idéhistoriskt perspektiv har mannen traditionellt haft en överordnad position i relation till kvinnan. På samma sätt har heterosexualiteten socialt överordnats homosexualiteten i vårt samhälle (ibid 2004:22).

Håkan Åbrinks avhandling *"Gomorrön, Stockholm": radiopratt som stil, genre och samtal med lyssnaren* (1998) har sin utgångspunkt i att beskriva en radiodiscjockeys språk och prestation. Åbrink menar att det är viktigt för radioprattaren att ha en personlig stil för att stå ut i konkurrensen. Han menar även att radioprattarens uppgift är att förmedla vad som händer i samhället, underhålla och skapa igenkännande hos lyssnarna. Åbrink betraktar radion och

radioprätet som en social konstruktion av verkligheten (Åbrink 1998:7f) och betonar dess roll som naturligt inslag i människors vardag. Ytterligare fokus i avhandlingen finns på radioprätet som återskapande men även skapande av kultur. Åbrink menar att radioprätet är en del av sin samtida kultur och har en förmedlande roll. Men han menar även att mediet har makt över kulturen (ibid 1998:38).

Åbrink studerar den kommunikativa stil som radioprätaren använder för att kommunicera med och inkludera lyssnarna. Som exempel på typer av inkludering nämner Åbrink direkt tilltal, uppmaningar till lyssnaren att ta kontakt, frågor och inkluderande *vi*. Även distansering till lyssnarna belyses. Enligt Åbrink kan detta bland annat ske genom att benämna lyssnarna med *ni* (ibid 1998:382ff). Åbrink menar vidare att det finns perspektivetsproblem i radioprätet som samtal med lyssnaren. Detta kommer till uttryck bland annat i snabba växlingar mellan tilltalsformer. Dessutom menar Åbrink att ett och samma pronomen kan växla orienteringspunkt, ett *vi* kan innebära såväl *vi i Sverige* eller *vi i studion* (ibid 1998:393).

Hans Strand undersöker i *Att (s)vara eller inte (s)vara?: socialdemokratiska och andra partiledares språkliga strategier i TV-sända valutfrågningar mellan 1964 och 1991* (1994) språkliga uppträdanden av socialdemokratiska partiledare och hur dessa skiljer sig från två andra partiernas dito. Strand belyser valutfrågningar som ett intra-professionellt institutionellt samtal där båda samtalsdeltagarna har språket som sitt främsta arbetsredskap. Journalisten tar rollen som utfrågare och den andra som intervjuad. Likt Linell (se avsnitt 2.2) påpekar Strand att tredjeturer i dessa sammanhang undviks och att sekvenserna endast innehåller frågor och svar. Strand placerar ansvaret för att frågorna blir utförligt och för publiken begripligt besvarade (Strand 1994:5f).

Valintervjun har tre intressenter: utfrågaren, partiledaren och publiken. Strand menar att utfrågaren och publikens syfte med intervjun idealt sammanfaller. Syftet för parterna är att få fram ett omfattande och nyanserat beslutsunderlag. Partiledarens syfte är att föra ut partiets centrala budskap och förmedla en positiv bild av sig själv och partiet. Hen bör alltså ge spridning åt relevanta idéer samt ge ett trovärdigt och sympatiskt intryck (ibid 1994:7f). I sitt resultat kommer Strand fram till att frågorna är betydligt kortare än svaren i valutfrågningarna, fördelningen är ca 25 procent för frågor kontra ca 75 procent för svar, av den sammanlagda tiden (ibid 1994:28).

4. Material

I följande avsnitt presenteras studiens material. Avsnittet inleds med en beskrivning av verksamhetskontexten där mitt primärmaterial ingår. Därefter kommer materialets avgränsning samt motivering av materialval att presenteras.

4.1 Kontext – Tendens i P1

Radioprogrammet Tendens sänds i Sveriges Radio P1, tre gånger i veckan. Radiokanalen P1 profileras som Sveriges Radios rikskanal, där fokus ligger på kvalificerade nyheter och fördjupning i till exempel samhällsfrågor, vetenskap och kultur (Sveriges Radio, 2013a). Programmet Tendens har fokus på ett ämne i veckan. På programmets hemsida beskrivs Tendens så här:

”Tendens – Berättelser från nutiden”

”Nära samtal och långa reportage om människors liv och idéer. Ett ämne i veckan.”
(Sveriges Radio, 2013b)

”Programmet som ger sig tid att lyssna, ta del och låta folk prata färdigt. I Tendens får du som lyssnare höra om människors liv och idéer. Här hör mening och mönster [sic!] i det som sker eller håller på att hända.” (Sveriges Radio, 2013c)

Programmet har sänts i flera decennier och är ett sedan länge etablerat program för samhällsfrågor. Programmet produceras av samhällsredaktionen på P1 Sveriges Radio.

4.1.1 Kontext – ”Hen – mer än bara ett ord”

Studiens material består av delar av avsnittet ”Hen – mer än bara ett ord” som sändes 29 augusti 2012. Programmet är ca 30 minuter långt och är den tredje och sista delen i temat ”Han, hon eller hen?”. Avsnittet handlar om pronomenet *hen* – hur det ska användas i språkbruk och varför.

I avsnittet intervjuas fyra personer utifrån olika övergripande ämnen. Samtalen med de intervjuade personerna är uppdelade i sekvenser, likt ett kollage. Mellan sekvenserna är olika ljudeffekter och musiksnuttar inklippta, samt kortare presentationer och reflektioner från programledaren Christer Söderqvist. Samtliga intervjupersoner i programmet är uttryckligen positivt inställda till *hen* och använder i någon omfattning pronomenet i sitt språkbruk.

Avsnittet är inte direktsänt. Det sända avsnittet är klippt och redigerat. Programmets struktur är en konstgjord produkt, med skapad dramaturgi med hjälp av sekvensuppdelningen mellan de olika intervjupersonerna och dess roller samt musik. I tabell 1 redogörs för programmets upplägg.

Tabell 1. Disposition för avsnittet ”Hen – mer än bara ett ord”.

<u>Intervjuperson</u>	<u>Funktion</u>	<u>Övergripande ämne</u>
Jesper Lundqvist	Författare	Barnbok med könsneutralt språk
Vio Szabo	Queeraktivist	<i>Hen</i> som könsidentitet
Karin Milles	Forskare	<i>Hen</i> i språkbruk
Vio Szabo	Queeraktivist	<i>Hen</i> som könsidentitet
Jesper Lundqvist	Författare	Barnbok med könsneutralt språk
Ulrika Westerlund	Förbundsordförande RFSL	Könsidentitet och HBTQ-frågor
Karin Milles	Forskare	<i>Hen</i> i språkbruk

Avsnittet inleds med en sekvens med författaren Jesper Lundqvist, sedan följer en sekvens med queeraktivist Vio Szabo. Därefter följer en sekvens med forskaren Karin Milles och sedan återigen Vio Szabo. Därefter följer åter en sekvens av samtalet med författare Jesper Lundqvist. Sedan kommer den enda sekvensen med förbundsordföranden för RFSL, Ulrika Westerlund vilken sedan följs med en sekvens med forskaren Karin Milles. Nedan kommer jag kortfattat att redogöra för de olika sekvenserna i programmet och dess topiker, uppdelat utifrån de olika intervjupersonerna.

• ***Författaren Jesper Lundqvist***

Intervjun med författaren Jesper Lundqvist behandlar hans bok *Kivi & monsterhund* och topiker kring denna. Bland annat samtalar Lundqvist och Söderqvist om hur barn uppfattar boken och dess könsneutrala språk. De pratar även om könsneutrala och icke-könsneutrala karaktärer i barnböcker i övrigt.

• ***Queeraktivisten Vio Szabo***

Intervjun med queeraktivisten Vio Szabo behandlar topiker kring könsidentitet. Szabo redogör för hur hen uppfattar sin könsidentitet som varken *hon* eller *han* utan som *hen*, och

därmed inte stämmer in i samhällets normerande binära könssystem. Szabo redogör vidare för hens erfarenheter kring hur andra människor uppfattar hen och hens övertygelser.

• ***Forskaren Karin Milles***

Intervjun med Karin Milles, docent i svenska vid Södertörns högskola, har som övergripande ämne det språkliga bruket av pronomenet *hen*. Topiker som behandlas är bland annat bakgrund till och syfte med *hen*, debatten kring *hen*, praktiskt bruk av pronomenet, språkliga idéer om könsidentitet och grammatiska frågor. En utförligare topikanalys presenteras i avsnitt 6.1.

• ***Förbundsordföranden för RFSL, Ulrika Westerlund***

Övergripande ämne för intervjun med Ulrika Westerlund är könsidentitet och HBTQ-frågor, utifrån hennes erfarenheter på RFSL. Mindre topiker i samtalet är bland annat problematik kring att benämnas som *hen* när en vill bli kallad *han* eller *hon*. Vidare behandlas topiker kring HBTQ-frågor i Sverige och i världen.

4.2 Primärmaterial

Studiens primärmaterial består av de sekvenser där forskaren Karin Milles intervjuas av programledaren Christer Söderqvist. Milles beskriver (i en intervju jag gjorde med henne 2012-12-21) att hon troligtvis hade mottagit frågorna innan programmet. Intervjun för programmet *Tendens* ägde rum på Södertörns högskola och tog ca 60 minuter. Materialet är 5 minuter och 55 sekunder långt. Materialet är uppdelat i två sekvenser i radioprogrammet, sekvens ett är 3 minuter och 26 sekunder och sekvens två är 2 minuter och 29 sekunder.

Enligt Milles (i intervju gjord 2012-12-21) ställde programledaren Söderqvist många grundläggande frågor, som han troligen visste svaret på. Söderqvist ställde även mycket följdfrågor för att få Milles att utveckla sina svar. Dessa ställdes förmodligen då publiken ansågs vara den primära mottagaren.

Samtalet består av enkel turtagning med tydliga fråga-svars-struktur. Samtalet är redigerat och komprimerat utan utvikningar, dösnack och uppbackningar. Samtalet förs i en talspråklig ton, men är inte informellt.

I transkriptionen (se Bilaga 2) har turerna numrerats kronologiskt som de förekommer i de två olika avsnitten. Numreringen gäller bara avsnitten med forskaren Karin Milles och programledaren Christer Söderqvist.

5. Metod

Transkription har gjorts av de delar av programmet där Karin Milles intervjuas av Christer Söderqvist enligt Norrbys transkriptionsnyckel för samtalsanalys (se Bilaga 1). Jag kommer att transkribera det som sägs av både forskaren Milles och programledaren Söderqvist. I min transkription kommer Milles turer att betecknas med F, för *forskare*. Söderqvist turer kommer att betecknas med P, för *programledare*.

Som analysmetod används en kombination av *kritisk diskursanalys* (CDA) och etnometodologiskt inriktad samtalsanalys, *Conversation analysis* (CA). Jag har ett induktivt förfaringssätt till materialet, det vill säga att jag inledningsvis studerar material så förutsättningslöst som möjligt. Jag kommer enbart att analysera de aspekter som relevantgörs i interaktionen.

Winther Jørgensen och Phillips (2000:10) betonar att element från andra teoretiska perspektiv kan kombineras med diskursanalys. De beskriver kombinerade teoretiska perspektiv som fördelaktiga då det kan ge en bredare insikt och förståelse. Dock betonas vikten av en strukturerad och sammanhängande teoretiskt ram.

5.1 Metod för transkribering

Primärmaterialet har genomlyssnats flera gånger för att sedan först nedtecknas ordagrant. Därefter har samtalsanalytiska symboler infogats i transkriptionen. Jag har utgått från Londens ståndpunkt att se transkriptionen av ett samtal som en tolkning av materialet (Londen 1995:20). Därför har jag ständigt gått tillbaka till primärmaterialet, det inspelade samtalet, för att min tolkning av materialet ska bli så korrekt som möjligt.

Den transkriptionsnyckel som jag har använt är från Catrin Norrbys transkriptionsnyckel för samtalsanalys (se Bilaga 1) från *Samtalsanalys: så gör vi när vi pratar med varandra* (2004), med viss modifiering och urval av de symboler som är relevanta för min analys. Jag har transkriberat materialet ordagrant med vissa talspråksanpassade stavningar av ord som *mej*,

ja, e och *dom* för *mig, jag, är* och *dem/de* när de uttalas på sådant sätt. I materialet förekommer vid några tillfällen ett skriftspråksanpassat uttal, det vill säga att deltagarna har uttalat *dem, de* och *jag* som det skrivs. Vid dessa tillfällen har jag transkriberat troget det faktiska uttalet. I övrigt används konventionell stavning i transkriptionen.

Transkriptionen inkluderar bland annat avbrott, pauser, felsägningar, intonation, inandningar och volymvariationer i röstläge. Även betoningar, skratt och överlappningar är markerat i transkriptionen.

Pauser i samtalet kortare än 1 sekund har markerats med (.), medan pauser längre än en sekund markerats med siffra som anger antalet sekunder, till exempel (1.0).

6. Analys

I följande avsnitt presenteras uppsatsens analys. Avsnittet inleds med topikanalys av samtalet. Därefter följer diskursanalytiska teorier om de positioneringar som görs i samtalet av programledaren Söderqvist och forskaren Milles. Efter detta följer en analys av hur samtalsdeltagarna skapar och återskapar normer kring genus och könsidentitet.

6.1 Topikanalys

Samtalet mellan forskaren Karin Milles och programledaren Christer Söderqvist visar en tydligt uppdelad struktur med topikalt korta sekvenser. Topikerna (T) i samtalet presenteras i Figur 1 nedan. Den tydligt uppdelade topikstrukturen som genomsyrar samtalet kan eventuellt förklaras av att materialet är redigerat i efterhand.

Sekvenser	Topiker	Tur
<1>	(T 1) Bakgrund & historia	1-2
<2>	(T 2) Språkliga idéer om könsnormer	3-6
<3>	(T 3) Hen-debatten	7-12
<4>	(T 4) Praktiskt bruk av <i>hen</i>	14-15
<5>	(T 5) Avsikter med praktiskt bruk av <i>hen</i>	16-19
<6>	(T 6) Praktiskt bruk som generationsfråga	20-21
<7>	(T 7) Grammatiska former av <i>hen</i>	22-30
<8>	(T 8) Bakgrund till val av objektsform	31
<9>	(T 7) Grammatiska former av <i>hen</i>	32
<10>	(T 9) Avslut	32

Figur 1. Topikstruktur i samtalet mellan forskaren Karin Milles och programledaren Christer Söderqvist.

Figur 1 visar att samtalet består av tio sekvenser där nio topiker avhandlas. Åtta av topikerna berörs bara en gång i samtalet inom en sammanhängande sekvens. En topik (T 7) berörs två gånger och tar upp tio turer i samtalet. Turerna inom denna topik är dock betydligt kortare än inom de övriga topikerna. Flera av dem består enbart av enstaka ord och innehåller inte mycket information, utan består av korta frågor och jakande svar. Några av topikerna är snarlika, till exempel sekvenserna <4>, <5> och <6> som behandlar alla praktiskt bruk av *hen* men med olika utgångspunkt (T 4-6). Sekvenserna <7>, <8> och <9> (T 7-8) behandlar

grammatik, närmare bestämt om genitivform av *hen* finns samt vilken objektsform av *hen* som är gängse, men sekvens <8> viker av från en grammatiska fokuserad topik till att redogöra för bakgrunden till Milles val av objektsform. Ämnesbytena står Söderqvist uteslutande för i samtalet. Han ansvarar för introduktionen av de lokala kommunikativa projekten. Tre av topikerna (T 1, 4 & 6) behandlas i korta sekvenser som bara består av två turer i ett närhetspar bestående av fråga och svar.

6.2 Positionering

Precis som Linell beskriver används i mitt material interaktionell positionering för att beskriva talarens förhållningssätt till sig själv, andra samtalsdeltagare eller tredje parter i samtalet. Positioneringen skapas genom olika nivåer av ansvarstagande för utsagorna. Söderqvist och Milles antar skiftande positioneringar i samtalet, bland annat genom vilket pronomen de använder i samband med påståenden och utsagor. I avsnittet presenteras inledningsvis analys kring hur forskaren Milles positionerar sig i samtalet. Därefter följer analys kring journalisten Söderqvists positioneringar. För hela transkriptionen se Bilaga 2.

6.2.1 Forskarens positionering

Exempel 1

3. P: vad betyder det att **vi** gör det?
4. F: att **vi** vill nyansera språket (.) att **vi** använder >liksom **ja** menar< språket utvecklas ju hela tiden så fort det kommer nya idéer då kommer det nya språkliga (.) .hh uttryck för dom idéerna å det här är ett nytt (.) det här är ett nytt ord för idé:n att könet kanske inte e relevant i (.) relevant i (.) .hh alla (.) sammanhang eller att bara han och hon inte räcker (.) .hh för det är ju **en del** som tycker det att (.) .hh hen är inte bara liksom (.) könsneutralt utan det e ett en ny könsidentitet (.) att **man** tycker det är viktigt att JAG ÄR EN HEN å de (.) de e kanske en ny tanke

I de turer som föregår Exempel 1 har Milles redogjort för bakgrunden till *hen*. Tur 3, i Exempel 1, anknyter Söderqvist till Milles påstående att *hen* även har börjat användas för verkliga personer, inte enbart som generisk referens. I föregående turer Milles använder genomgående i samtalet oftast pronomenen *man* och *vi* i sina utsagor. *Vi* förekommer ofta i

yttranden som är svar på frågor där *vi* har använts av Söderqvist, som i turerna 3 och 4 i Exempel 1. I tur 3 syftar Söderqvists *vi* på föregående turs påstående att *vi* har börjat använda *hen* på ett nytt sätt, i tur 2 av Milles.

Milles använder i sina inledande utsagor i tur 4 pronomenet *vi* som följs av ett *ja(g)* i den snabba turkonstruktionsenheten *liksom ja(g) menar*, som mer kan ses som en reparation eller modifikation än en positionering på hela utsagan. Senare i turen positionerar sig Milles kring åsikten att *hen* är en ny könsidentitet, genom att göra en distanserad och allmän positionering med att *en del* tycker det. Här tar hon inte ansvar för utsagan utan framställer sig som ett språkrör för andras åsikter.

Den distanserade positioneringen som språkrör fortsätter därefter med ett positionsbyte inom turen genom att dessa obestämda personer nu benämns som *man* och sedan *jag*. Här talar Milles inte om sig själv som *jag*, i en närliggande personlig positionering. Hon använder istället pronomenet i kombination med ett annat tonfall för att markera att hon ger uttryck för någon annans åsikt. Därmed ger de två *jag* i turen uttryck för olika personer och positioneringar - *jag* i *liksom ja(g) menar* och i *jag är en hen*.

Exempel 2

7. P: de: det har funnits det finns motstånd mot att använda henordet >har jag förstått< är det en viktig debatt om vi ska ha ett henord eller inte?
8. F: ja det **tycker ja** .hh **jag tycker** ju inte att det är viktigt om vi ska ha ett henord eller inte **jag tycker** det är viktigt den här politiska debatten som är under alltså att vi hela tiden diskuterar det här med könsroller å (.) .könsidentitet .hh å (.) kvinnlig å manlig identitet å hur många kön ska vi ha det är ju den debatten som är den viktiga å (.) den här hende debatten är ju bara .hh en en motor i de

Milles använder pronomenet *jag* flera gånger, ofta i kombination med ordet *tycker*. Bland annat i tur 8 i Exempel 2 förekommer denna kombination, flertalet gånger. Det personliga pronomenet förekommer även i samband med orden *tänker* och *tror* flertalet gånger. Dessa ord ger uttryck för mentala processer och ett annat förhållningssätt till utsagorna än det i

exempel 1. Istället för att positionera sig som själv som ett språkrör för ett påstående tar Milles i Exempel 2 fullt ansvar för utsagorna.

Exempel 3

29. P: vad tycker du?

30. F: .hh just nu **tänker ja** henom för **ja tänker** att det var .hh **hbtqpersoner** som drev (.) som det här nya användandet e ju drivet mycket av **dom** (.) där **dom** faktiskt ville använda det (.) .hh som en beteckning på personer av kött å blod å dom har använt henom ganska genomgående å då **tänker jag** att att (.) då kör **vi** på det för att inte krångla men språkrådet (.) .hh re:kommenderar hen för att de e enklare då har **vi** (.) .hh **vi** får se vilket bruk som som fastnar om två tre år kanske **vi** kan liksom utvärdera å se(.) [e det henom eller e det hen som har fastnat

Även pronomenet *dom* förekommer i materialet. Pronomenet förekommer i två av Milles turer, men främst i Exempel 3, tur 30, där Milles försöker motivera sin åsikt om objektformen av *hen* ska vara *henom* eller *hen*. Turen inleds med att Milles ger uttryck för egna åsikter och tar ansvar för sina utsagor genom att belysa sina tankar med två tätt följande *ja(g)* i kombination med *tänker*. Därefter följer motiveringen av valet genom benämna HBTQ-personer. Men här finns ingen positionering med *vi* eller *jag* kopplat till begreppet, istället positionerar Milles sig själv som distanserad från HBTQ-personer med *dom*. Även efter att ha distanserat sig själv från HBTQ-personer genom *dom* fortsätter Milles att återknyta till sin personliga, närliggande positionering *jag*, även här i kombination med *tänker*. Detta förekommer ofta när talaren vill uttrycka mentala processer med betoning på den subjektiva utgångspunkten. Samtidigt är det viktigt att betona att föregående tur, tur 29, består av frågan om just vad Milles tycker i frågan, vilket kan sägas motivera den återkommande kombinationen av *jag* och *tänker*, i tur 30.

Milles övergår sedan till en annan form av närliggande positionering – *vi*. Till skillnad från *jag* är användningen av *vi* ofta generellt pronomen, en s.k. delad positionering. Denna positionering används ofta diskursivt, vilket innebär att en gemensam positionering sker när en grupp samlas kring en gemensam sak, i det här fallet en språkbruksdiskurs.

Exempel 4

9. P: varför e den så kontroversiell? e den det för det första e den kontroversiell?
10. F: ja uppenbarligen (.) >eh< från min horisont så så **e jag blev jag** välli- väldigt förvånad över all den ilska som **folk** har visat inför (.) ett nytt ord **vi** har ju annars inga problem med att tycka att det är bra med nya ord (.) .hh **vi** lever ju i en kultur där **vi** tycker att liksom (.) .hh ehm **vi** ska ha ett ri:kt ordförråd en författare som använder många olika ord de e en bra författare å så inför **vi** ett nytt ord här å plötsligt blir de ramaskri (.) ett enda ord som består av tre bokstäver när **>ja menar vi har ju vi< vi har** en oä::ndlig införsel av nya ord i svenskan .å det e **ingen** som protesterar då utan då beri:kar ju de (.) .hh **ja tror** (.) att det handlar om att **man** gör motstånd mot den här (.) eh könsdebatten helt enkelt att **man** inte håller me: om den

Även i Exempel 4 används en gemensam positionering med *vi* vid upprepade tillfällen. Turen innehåller en variation av positioneringar. Turen inleds med att Milles redogör för sin personliga uppfattning om kontroversen kring *hen*. Detta görs med *jag*. Detta *jag* distanserar och separerar sig därefter från *folk*, vilka består av dem som ser *hen* som ett kontroversiellt ord. Därefter skiftar positioneringen till det gemensamma *vi*, där en obestämd grupps förhållande till införandet av det könsneutrala pronomenet. I detta *vi* ingår troligen även *folk* eftersom syftet med utsagan är att visa att *folks* reaktioner mot *hen* skiljer sig mot hur *vi* brukar reagera mot nya ord och gängse syn på ett rikt ordförråd. Därefter återgår Milles till att benämna en mental process med *ja(g) tror* där hon sedan återigen distanserar sig från de som tycker att *hen* är kontroversiellt med *man*. Detta generaliserande och opersonliga *man* refererar tillbaka till det generaliserande och opersonliga *folk*.

Exempel 5

13. P: .hh vi (.) vi slutar idag där vi började (.) här i Sverige .hh å diskussionen kring ordet hen (.) .hh tillbaka till Södertörns högskola å docenten i svenska språket Karin Milles (.) .hh som själv börjar bli en (.) hensägare
14. F: .hh ha:: ja **ja** e inte (.) **ja** h- e inte flytande hensägare än **jag** e inte jätteduktig på det hela det e ju ett nytt ord som **man** ska inkorporera å det .hh (.) så så **ja** kan misslyckas med att använda det för att **ja** inte är van än .hh

I Exempel 5 använder Milles *man* på ett annat sätt än i Exempel 4. Här används pronomenet inte av Milles för att skapa en distanserad positionering där hon själv inte ingår. Här används *man* istället i kombination med *ja(g)* för att positionera sig själv. Turen inleds med att Milles redogör för att hon inte flytande använder *hen* i sitt språkbruk. Hon går sedan över till *man*, vilket gör påståendet mer generaliserbart och mindre personligt än *jag*. Därefter återgår Milles i sin utsaga till att positionera sig själv och sina erfarenheter genom att ta fullt ansvar för utsagorna med *ja(g)*.

6.2.2 Journalistens positionering

Exempel 6

6. F: ja nu nu tyckte jag ju att det var intressant att hur du uttryckte det här för nu sa du förvrída (1.0) ja .hh å jag tycker ju att det här (.) eh inte förvrider någonting som ja (.) tycker eftersom ja tycker fortf- jag tycker att det redan e en relevant tanke de här med att .hh ehm kanske de inte bara finns två kön å att könet inte e relevant i alla sammanhang så för mej vrider förvrider det inte det bara förmedlar den
7. P: de: det har funnits det finns motstånd mot att använda henordet >**har jag förstått**< är det en viktig debatt om **vi** ska ha ett henord eller inte?

Programledaren Söderqvist ger få uttryck för positioneringar i interaktionen med hjälp av pronomen. Av de få pronomenen som förekommer i hans utsagor är *vi* återkommande.

Exempel 7

4. F: att vi vill nyansera språket (.) att vi använder >liksom ja menar< språket utvecklas ju hela tiden så fort det kommer nya idéer då kommer det nya språkliga (.) .hh uttryck för dom idéerna å det här är ett nytt (.) det här är ett nytt ord för idé:n att könet kanske inte e relevant i (.) relevant i (.) .hh alla (.) sammanhang eller att bara han och hon inte räcker (.) .hh för det är ju en del som tycker det att (.) .hh hen är inte bara liksom (.) könsneutralt utan det e ett en ny könsidentitet (.) att man tycker det är viktigt att JAG ÄR EN HEN å de (.) de e kanske en ny tanke

5. P: .hh ja vilken makt har språket? **jag menar** (.) kan det här förvrida **vår** attityd också till (.) att se: de här frågorna på ett annat sätt? i bara genom att använda o:rdet?

Pronomenet *jag* förekommer vid två tillfällen i Söderqvists utsagor, vilket återges i Exempel 6 och 7. I Exempel 6 förtydligar Söderqvist sitt påstående att det finns motstånd mot ”henordet” med ett snabbt *har jag förstått*. Här positionerar sig Söderqvist med en viss distans till påståendet. I Exempel 7, tur 5, förekommer *jag* tillsammans med *menar*, vilket skapar en modifikation i en flerledad frågetur, snarare än en positionering.

Exempel 8

28. F: ska det vara hen eller ska det vara henom? där finns det två olika (.) åsikter .hh

29. P: vad tycker du?

Exempel 9

15. P: **dom** som nu använder hen som **du** till exempel ha:r **man** en avsikt? menar **man** att påpeka nånting?

16. F: (.) <de> kan man ju inte veta

17. P: har du de?

Även *du* förekommer vid ett fåtal tillfällen Söderqvists utsagor. Pronomenet syftar vid samtliga tillfällen på Milles och positionerar henne som expert och kunnig, vars personliga åsikter är relevanta. Vid de tillfällen där *du* förekommer följer de ofta efter turer där Milles gett kortare svar, för att försöka locka fram längre mer utvecklade svar som i Exempel 8, tur 29. I Exempel 9 förekommer *du* dock i en flerledad frågetur som ett specifikt exempel på det tidigare nämnda *dom*. *Dom* syftar till att positionera gruppen som använder *hen*, vilket även separerar Söderqvist och språkbrukare från hensägare. I Exempel 9 förekommer även *man* vid två tillfällen, som ett pronomen som fungerar generaliserande om de som använder *hen* har något uppsåt med användandet. I detta *man* ingår även Milles, som Söderqvist benämner med *du* som en del i gruppen *dom*. Det skulle annars ligga närmare till hands att använda *ni* i samband med *du* då båda pronomenen är personliga.

Även *hon* förekommer i samtalet. *Hon* används vid ett tillfälle, inledningsvis i första sekvensen för att introducera Milles och hennes påståenden.

6.3 Positionering kring könsnormer

Exempel 11

3. P: vad betyder det att vi gör det?
4. F: att vi vill nyansera språket (.) att vi använder >liksom ja menar< språket utvecklas ju hela tiden så fort det kommer nya idéer då kommer det nya språkliga (.) .hh uttryck för dom idéerna å det här är ett nytt (.) det här är ett nytt ord för **idé:n att könet kanske inte e relevant i (.) relevant i (.) .hh alla (.) sammanhang** eller **att bara han och hon inte räcker (.)** .hh för det är ju en del som tycker det att (.) .hh hen är inte bara liksom (.) könsneutralt utan det e ett en ny könsidentitet (.) att man tycker det är viktigt att JAG ÄR EN HEN å de (.) de e kanske en ny tanke

I tur 4, Exempel 11, definierar Milles *hen* bland annat som ett sätt att uttrycka en idé om att könet inte är relevant i alla sammanhang. Detta påstående är konstruerat som att det uttrycker en avvikelse, att könet kanske inte relevant i alla sammanhang blir motsatsen till att könet är relevant i alla sammanhang, vilket i så fall är den normerande uppfattningen som Milles har eller som Milles anser att andra har. En tolkning är att Milles menar att det är en samhällelig norm att könet är relevant i alla sammanhang, på grund av tur 6 i Exempel 12.

Exempel 12

5. P: .hh ja vilken makt har språket? jag menar (.) kan det här **förvrída vår attityd också till (.) att se: de här frågorna på ett annat sätt? i bara genom att använda o:rdet?**
6. F: ja nu nu tyckte jag ju att det var intressant att hur du uttryckte det här för nu sa du förvrída (1.0) ja .hh å jag tycker ju att det här (.) eh inte förvrider någonting som ja (.) tycker eftersom ja tycker fortf- **jag tycker att det redan e en relevant tanke de här med att .hh ehm kanske de inte bara finns två kön å att könet inte e relevant i alla sammanhang** så för mej vrider förvrider det inte det bara förmedlar den

I Exempel 12 uttrycker Milles, på liknande sätt som i Exempel 11, den avvikande idén om att könet kanske inte är relevant i alla sammanhang, samt att det kanske inte bara finns två kön,

utifrån ett personligt perspektiv. Båda dessa påståenden är tydliga avvikelser gentemot vad Milles anser vara normerande uppfattningar i samhället.

Samtidigt ger tur 5 uttryck för normerande uppfattningar kring könsidentitet av Söderqvist. Här relevantgörs normerande uppfattningar om binärt könssystem och könsidentitet när han ifrågasätter användningen av *hen* genom att fråga om användningen detta pronomen, och därigenom förändring av språket, kan ”förvrída” våra attityder, det vill säga förändra genusdiskursen. Milles påpekar i sitt svar, i tur 6, på denna flerledade fråga just problematiken kring ordet *förvrída*, och att det inte stämmer överens med hennes genusdiskurs. Hon tycker snarare att den ”förmedlar”.

Exempel 13

1. P: .hh först bara (.) en språklig fråga .hh vi vänder oss till Karin Milles docent i svenska vid Södertörn .hh hon menar att henordet har funnits länge
2. F: = .hh +nja+ alltså hen har ju funnits ungefär sen sextioalet så har det ju funnits som förslag som en ersättning fö:r när **man ska prata om hypotetiska människor** >alltså ett såkallad vad man brukar kalla< för **generisk referens** .hh om vi har ett exempel vi ett exempel att .hh om nån vill röka kan (.) ^hm-hm-hm^ göra det på balkongen .hh **då kunde man ju innan sextioalet då kunde man oproblemiskt säga han** (.) ä:ven om man menade att **kvinnor också kunde röka på balkongen** .hh eh **sen sextioalet å sjuttioalets ^ehm^** (.) **kvinnokamp** så e inte det helt okej å inkludera kvinnor i (.) ett allmänt manligt (.) kollektiv sådär .hh >så då hade man på förslag< att man skulle säga han eller hon (.) .hh och det funkar ju fortfarande .hh **men redan då kom förslaget att man skulle säga hen** >alltså det här att< ett könsneutralt pronomen (.) som inte (.) säger någonting om (.) kön men nu kan vi även använda det eller nu har det även börjat användas om om människor av kött å blod å det är ju de lite nya

I Exempel 13 redogör Milles hur normer om kön och hierarkier mellan könen har förändrats. Hon inleder turen med att indirekt redogöra för att hur manligt kön, innan sextioalet, var överordnat det kvinnliga. Men under i och med sextio- och sjuttioalets ”kvinnokamp” menar Milles att våra normer och uppfattningar har förändrats, hierarkin mellan könen har jämnats ut och kvinnor kan inte längre inkluderas i ett ”manligt kollektiv”, alltså *han* som generiskt

referens. Därefter fortsätter Milles med att skildra hur den sociala ordningens normativa könsuppfattning har förändrats ytterligare. Milles uttrycker en tanke om förändring, ”det lite nya”, att använda *hen* om fysiska personer.

Exempel 14

9. P: **varför e den så kontroversiell? e den det för det första e den kontroversiell?**
10. F: ja uppenbarligen (.) >eh< **från min horisont så så e jag blev jag välli- väldigt förvånad över all den ilska som folk har visat inför (.) ett nytt ord vi har ju annars inga problem med att tycka att det är bra med nya ord (.) .hh vi lever ju i en kultur där vi tycker att liksom (.) .hh ehm vi ska ha ett ri:kt ordförråd en författare som använder många olika ord de e en bra författare å så inför vi ett nytt ord här å plötsligt blir de ramaskri (.) ett enda ord som består av tre bokstäver när >ja menar vi har ju vi< vi har en oä::ndlig införsel av nya ord i svenskan .å det e ingen som protesterar då utan då beri:kar ju de (.) .hh ja tror (.) att det handlar om att man gör motstånd mot den här (.) eh könsdebatten helt enkelt att man inte håller me: om den**
11. P: **att det finns nåt motstånd mot jämlikhets [politiskttänkande liksom**
12. F: **[absolut ja (.) jämställdhet å å (.) sexualpolitikdebatt om va hur man får leva å så där**

I de turer som föregår Exempel 14 har Milles beskrivit att hon tycker att det viktiga med *hen*-debatten är diskussionen kring könsroller och könsidentitet, inte själva pronomenet *hen*. Söderqvist frågar därpå varför och om frågan om *hen* är kontroversiell. Milles uttrycker i tur 10 förvåning över att frågan väcker så mycket ilska hos de Milles här kallar ”folk”. Hon fortsätter med att belysa skillnader i attityder och reaktionerna över införseln av ordet *hen* med införseln av andra ord. Därefter ger Milles uttryck för vad hon tror att gör frågan kontroversiell. Milles menar att motståndet skapats av de som inte håller med om ”könsdebatten”. Söderqvist fyller i påståendet med följdfrågan om hon menar motstånd mot jämlikhetspolitiskt tänkande. Här uppstår de enda överlappande turerna mellan deltagarna i samtalet. Milles tur fyller i Söderqvist följdfråga med ett jakande svar och specificerar att hon menar att motståndet finns i fråga om *jämställdhet* och *hur man får leva å så där*.

7. Diskussion

I följande avsnitt kommer analysresultatet av min studie att diskuteras i kombination med teori och tidigare forskning som redogjorts för i avsnitt 2 och 3. I avsnittet diskuteras inledningsvis analysens resultat kring samtalets ämne och topiker, samt interaktionens kontext. Därefter diskuteras analysresultatet om de positioneringar som görs av programledaren och forskaren. Avslutningsvis diskuteras hur normer om könsidentitet och könssystem kommer till uttryck i samtalet och hur det återskapar och skapar diskursen.

7.1 Topiker och kontexter

Analysen visar att programledaren Söderqvist tar rollen som den som nästintill uteslutande introducerar topikerna i samtalet. Söderqvist i rollen som programledare styr över både de lokala och globala kommunikativa projekten i interaktionen, även om Milles delvis kan sägas vara medkonstruerande i att driva dem framåt. Vilken topik som är central i samtalet är svårt att avgöra, men samtalets globala kommunikativa projekt kan anses vara språkbruk, främst av pronomenet *hen*. Samtalets topiker är genomgående snävt uppgiftsorienterade och går sällan på djupet, vilket stämmer väl överens med hur institutionella samtal ofta fungerar (Linell 2011:309ff). Både glidande och abrupta topikövergångar förekommer i samtalet. De abrupta fungerar väl i kontexten eftersom tydliga koherenslänkar hela tiden finns i och med att samtalet hålls inom en tydlig ram med ett övergripande ämne. Samtalet är dessutom redigerat i efterhand, vilket kan ha bidragit till att övergångarna blir än mer abrupta, då glidande övergångar kan ha klippts bort. Det sända materialet är troligen redigerat med syfte att bli mer uppgiftsorienterat.

Samtalets övergripande ämne *hen* i språkbruk är tydligt kopplat till samtliga topiker. Topikerna redogör på ett relevant och strukturerat sätt för olika aspekter av det övergripande ämnet. Sammantaget ger topikerna en god grundförståelse för brukare av svenska språket för det könsneutrala pronomenet *hen* samt varför och hur det kan användas, bland annat genom att belysa historia, bakomliggande idéer om könsnormer och könsidentitet samt praktiskt bruk. Topikanalysen (se avsnitt 6.1) visade att samtalets topiker är tydligt strukturerat och inte upprepas gång på gång i olika skeden i samtalet. Även detta kan vara ett resultat av att materialet är redigerat i efterhand. Flera av topikerna förekommer dessutom bara i korta episoder, som ibland består av enbart två turer, i form av fråga och svar.

Det är tydligt att samtalet mellan programledaren Söderqvist och forskaren Milles är uppbyggt efter sin verksamhetskontext. Radio som kontext präglar samtliga delar av interaktionen. Båda samtalsdeltagarna verkar vara väl medvetna om kontexten och ha liknande definitioner av situationen och orienterar sig fram väl inom ramen. Programledaren Söderqvist och forskaren Milles åtar sig olika delar i det kommunikativa arbetet och står för olika bidrag till interaktionen. Deltagarnas samtalsroller fungerar väl med verksamhetskontexten och det inter-professionella institutionella samtalets fokus på att lösa en uppgift. Programledaren tar rollen som den som presenterar olika problem kring *hen* i språkbruk genom frågor som sedan besvaras av forskaren i rollen som expert.

De talar båda tydligt och relativt långsamt, vilket kan anses viktigt i radio som är ett ljudbaserat kommunikationsmedium. Nästan inget överlappande tal förekommer i interaktionen och pauserna mellan turerna är varken långa eller korta. Inga svordomar eller andra stötande ord eller uttryck förekommer. Samtalet präglas av en tydlig turstruktur, konsekvent uppbyggd av kortare frågor från Söderqvist som därefter blir utförligt besvarade av Milles. Dessa aspekter kan även anses fungera väl med radiokanalen P1 som kontext, vars profil kan tolkas som mer vuxen och fördjupande än till exempel P3.

I samtalets inre kontext relevantgörs även den yttre kontexten, det vill säga samhället, genom att samtalsdeltagarna talar om samhällsdebatten kring och bruket av *hen*: vad de som ser pronomenet som kontroversiellt är upprörda över samt hur och varför de som använder *hen* gör det. Detta kan ses som typiskt för Tendens som verksamhetskontext, det vill säga radioprogram som reflekterar över och fördjupar sig i samhällsfrågor samt berättar om människors liv och idéer (Sveriges Radio, 2013b). Samtalet relevantgörs på detta sätt av den yttre kontexten, eftersom samtalet konstruerades för att lyssnas på av publiken.

Likt den politiska intervjun som Linell (2011:297) beskriver så återfinns i mitt material få tredjeturer. Dessa svar på tal, som ligger närmare till hands i ett vardagligt samtal, markerar samtalets primära adressat nämligen publiken. Genom att utelämna dessa tredjeturer införlivar Söderqvist lyssnarna i samtalet, som en tredje part i samtalet. Men vid ett fåtal sekvenser i samtalet använder Söderqvist tredjeturer. Ett exempel är när han frågar Milles om det finns en genitivform av *hen* och hon svarar med ett kort jakande svar. Efter detta följer han upp med en tredjetur, där han uttrycker respons på den nya information han har fått. Därefter följer

ytterligare ett kort jakande svar från Milles och en ny tredjetur av Söderqvist. Förutom användningen av tredjetur så är turerna mycket korta och följer direkt på varandra utan paus. Denna sekvens avviker i och med detta från resten av samtalet. Sekvensen liknar mer ett vardagligt samtal än ett institutionellt samtal. Det kan också hävdas att båda deltagarna i denna sekvens faller ur sina roller som journalist, programledare och publikens representant kontra forskare. Detta kan ändå tolkas överrensstämma med verksamhetskontexten då radiosamtalet, till skillnad från till exempel en domstolsförhandling, inte är lika strikt roll- och uppgiftsorienterat eller skilt ett vardagssamtal.

7.2 Positioneringar

Milles ger uttryck för varierande positioneringar genom samtalet. Hon varierar genomgående sin interaktionella och topikala positionering mellan att ge uttryck för distanserade positioneringar, där hon framställer sig som språkrör för andras utsagor, med att ta fullt ansvar för sina utsagor.

I rollen som forskare, i samtalskontexten, vore det tänkbart att hon enbart gav svar och rekommendationer kring problematik utifrån en empiriskt baserad utgångspunkt, det vill säga gav svar som redogör för de resultat hon tagit del av inom sin profession. Hon skulle alltså kunna välja att enbart positionera sig som språkrör för utsagorna genom hela samtalet. Men Milles redogör även genomgående i samtalet för sin personliga uppfattning i frågan, utifrån sina egna tankar och åsikter. Detta kan tolkas som personligt engagemang i frågan, som går utanför hennes roll som auktoritär expert i det inter-professionella samtalet. Milles blandar alltså rapporterande utsagor med värderande utsagor där hon själv tar ställning. Detta uppmuntras av programledaren som i flera turer explicit frågar Milles vad och hur hon tycker, tänker och gör. Möjligen görs detta för att skapa en lättsammare och mindre formell stämning i samtalet.

De positioneringar Söderqvist ger uttryck för skapas både genom förhållningssätt till sina och Milles utsagor och till viss del genom pronomenanvändning. Söderqvists interaktionella positionering gentemot Milles uttrycks i flera turer med *du* i en fråga om vad hon tycker eller tänker. Här positionerar Söderqvist Milles som expert i samtalet. Vid två tillfällen ger Söderqvist uttryck för sina egna uppfattningar. De förekommer som förtydliganden eller modifieringar i flerledade frågeturer, vilka fungerar rättfärdigande för frågan.

Till skillnad från materialet i Claymans studie så förekommer ingen explicit anknytning till publiken i mitt material, till exempel genom att nämna lyssnarna (Clayman 2002:200f). Söderqvist anknyter istället implicit till lyssnarna genom att genomgående använda pronomenet *vi*. Användningen av pronomenet fungerar diskursivt för att skapa gemenskap med lyssnarna. Det kan tolkas som att det som skapar denna gemenskap är ett gemensamt språkbruk, det svenska språket.

Men i interaktionen förekommer även ett tillfälle då Söderqvist ger uttryck för en annan interaktionell positionering när han frågar Milles om de, ”man”, där Milles senare inkluderas med *du*, som använder *hen* har någon avsikt. Här positionerar Söderqvist sig själv (och möjligtvis publiken) distanserat från gruppen hensägare. Det skapar en känsla av *vi* och *dom* i samtalet.

Den journalistiska objektiviteten som är en av journalistikens grundpelare (Clayman 2002:210) kan delvis sägas genomsyra Söderqvists positioneringar till sina och Milles utsagor. Söderqvist verkar försöka uttrycka sig med objektivitet i kombination med att fungera som representant för publiken. Det går att tolka det som att journalisten och publikens syfte sammanfaller i samtalet, snarlikt vad den idealt gör i valintervjun (Strand 1994:7f). Det verkar dock som att det är problematiskt för Söderqvist att kombinera dessa ambitioner då han verkar se publikens normativa syn som kritisk till pronomenet *hen* (se avsnitt 7.3 för exempel). Det går dock att ifrågasätta om detta är en korrekt tolkning av publikens ståndpunkt. De personer som valt att lyssna på programmet kan förmodas vara relativt öppna för att ta del av tankar kring ämnet. Lyssnarna är därmed möjligtvis inte de mest kritiska till *hen*, generellt sett. Frågan är då vem Söderqvist egentligen representerar med *vi* eller syftar till när han talar om bruket av *hen* som kontroversiellt.

Eftersom lyssnarna inte har några möjligheter att direkt delta i samtalet positionerar sig Söderqvist som representant för dem. Söderqvist ställde många grundläggande frågor som han, enligt Milles (i intervju gjord 2012-12-21), troligen visste svaret på. Dessa ställdes förmodligen då publiken ansågs vara den primära mottagaren. Söderqvist ställde även många följdfrågor för att få Milles att utveckla sina svar. Det går att tolka det som att hans frågor inte främst ger uttryck för hans egna funderingar kring *hen* i språkbruk, utan syftar till att få publikens frågor besvarade. Men samtidigt kan vissa bakgrundskunskaper anses vara

förutsatta i samtalet. Bland annat förekommer inte några förklaringar av begreppen *genitivform* eller *HBTQ-personer*.

7.3 Positionering kring normer om könsidentitet och könssystem

Den bild av könsidentitet som förmedlas genom den sociala interaktionen i programmet återskapar normer som finns i samhället. Samtidigt skapar och förändrar programmet normer om könsidentitet och könssystem. Radiosamtalet och medier i allmänhet har en viktig roll i skapandet av publikens (språkbrukarnas) världsbild. Förhållandet mellan radioprogrammets diskurs och andra sociala dimensioner i samhället är dialektiskt. Eftersom programmet explicit skildrar förändring av språkbruk och även dess koppling till hur detta kan förändra människors världsbild är samtalet utpräglat skapande och omformande av diskurser.

Föregående avsnitt visar hur Söderqvist formar sina utsagor för att fungera som publikens representant. Utifrån denna förutsättning kan tolkningen att journalisten ställer frågor som passar det samhälle det ingår i göras. I samtalet mellan journalisten Söderqvist och forskaren Milles bygger utsagorna på normerade åsikter om könssystem och könsidentitet i det svenska samhället. Detta uttrycks genomgående i samtalet av Söderqvist och Milles bland annat med pronomenen *vi* och *man*. Milles ger dock uttryck för en vilja att förändra rådande attityder kring detta då hon i flera turer belyser att kön inte alltid är relevant.

Clayman (2002:205) menar att det som anses vara normalt inte behöver beskrivas. Idéer kring könsidentitet som inte följer den normerande tanken om binärt könssystem, med indelningen *man* och *kvinna*, är avvikande och onormalt för många. Detta innebär att det kan anses kräva en förklaring. Söderqvists (som försöker representera folket i samtalet) ifrågasättande av avvikande idéer om könsidentitet och könssystem relevantgörs och valideras därmed.

Trots att samtalets ämne behandlar könsidentitet definieras inte skillnaden mellan genus och kön. Begreppet *genus* förekommer inte alls i samtalet. Enligt Butlers teori (1999:55f) stämmer detta väl överens med den normerande uppfattningen som förutsätter en uppdelning och relation mellan kön och genus, det vill säga att *kvinna* hör ihop med *feminint* och *man* hör ihop med *maskulint*. Analysen visade dock hur normativa uppfattningar inte är statiskt existerande utan kan förändras över tid. Milles redogör i samtalet för hur kvinnokampen under sextio- och sjuttioalet förändrade den då rådande sociala ordningen i samhället kring

hierarki mellan män och kvinnor. Därefter uttrycker Milles ”det lite nya”, vilket är att fysiska personer kan beskrivas som *hen*. Detta ger uttryck för att Milles anser att en ny förändring av könsnormerna möjligtvis är på väg att ske. Det skulle leda till att tanken om ett absolut binärt könssystem, med enbart *man* eller *kvinn*a, skulle utvidgas.

Det rådande normativa binära könssystemet skapar ideologin där de som definierar sig som *han* eller *hon* är normala och därmed är överordnade. De som är *hen* står utanför samhällsuppfattningen om korrekt könsidentitet. Denna norm, som fungerar som en objektiv sanning om ett binärt könssystem, valideras av journalisten i samtalet när han ifrågasätter användningen av *hen*. Söderqvist gör detta genom att fråga om användningen detta pronomen, och därigenom förändring av språket, kan ”förvrída” vår attityd till könsidentitet och det binära könssystemet, det vill säga förändra könsdiskursen. Användningen av ordet ”förvrída” tydliggör hur normerande det binära könssystemet är i hans (och möjligtvis folkets i hans roll som deras representant) verklighet. Makten finns i det binära könssystemet och att utöka diskursen med ett könsneutralt pronomen anses inte förbättra, tydliggöra, förändra eller förenkla språket och samhället utan ”förvrída”. Motsättningar till förändring av denna kategorisering kan tolkas som ett resultat av att diskursen är djupt präglad av kulturella och historiska aspekter och därför ses som ologisk.

Milles påpekar i sitt svar på denna flerledade fråga just problematiken kring ordet *förvrída*, och att det inte stämmer överens med hennes perspektiv på verkligheten. Hon uttrycker genomgående i samtalet att könet inte behöver vara relevant i alla sammanhang. Detta påstående är konstruerat som att det uttrycker en avvikelse, att könet kanske inte relevant i alla sammanhang blir motsatsen till att könet är relevant i alla sammanhang. Milles uppfattning av att den samhälleliga normen är att könet är relevant. Men själv ger hon uttryck att hon anser att det kanske inte är så eller att det bara finns två kön.

Milles relevantgör utvecklingen av könsnormer i samtalet när hon beskriver vad som gör att pronomenet *hen* anses vara så kontroversiellt. Hon påpekar att det viktiga med *hen*-debatten är diskussionen kring könsroller och könsidentitet, inte själva pronomenet. Milles menar att de som anser att ämnet är kontroversiellt är personer som inte delar uppfattningen om ”könsdebatten” samt utveckling och utvidgning av den normativa uppfattningen om kön och könsroller. Detta innebär till exempel nya idéer om att könet inte är relevant eller att en inte måste kunna delas in i könsidentiteterna *man* eller *kvinn*a kontra *maskulint* eller *feminint*.

Hen-debattens kontrovers finns alltså, enligt Milles, i svårigheter att förändra den sociala ordningen som präglar dess medborgares världsbild och attityder. Samtalet visar att personer som inte vill eller kan identifiera sig med det binära könssystemet fortfarande är underordnade de som kan det.

Samtidigt har denna underordnade grupp i vissa situationer makt över samhällets diskurser. I samtalet svarar Milles på frågan om vilken objektsform av pronomenet *hen* som ska användas. Svaret blir *henom* med motiveringen att HBTQ-personer, vilket innefattar personer som inte vill definiera sig som *man* eller *kvinnor*, använder denna variant som objektsform. Milles fattar alltså sitt beslut utifrån denna grupps språkliga val. Denna makt kan, till skillnad från det binära könssystemets makt, tolkas som produktivt förändrande snarare än undertryckande. Detta då den inte begränsar någon eller skapar hierarkier utan snarare breddar möjligheterna för social identitet.

8. Slutsatser

Studiens slutsats är att hur ett radiosänt samtal om könsidentitet och bruket av pronomenet *hen* konstrueras beror på de olika kontexter det ingår i. Hen-debatten handlar, som Milles även påpekar, inte enbart om ordets vara eller inte vara i språket. Ordet *hen* skapar kontrovers eftersom det utmanar rådande normerande uppfattning och attityder.

Genom samtalet återskapas dominerande diskurser som konstituerar kön och könsidentitet. Men dessa diskurser är inte statiskt existerande utan kan förändras och utvidgas. Att föra en diskussion om hur och varför bredare könsroller och könsidentiteter i samhället är viktiga kan vara effektivt, speciellt genom massmedier. Genom att redogöra för olika topiker inom diskurser om könsidentitet kan förståelsen öka och normerna för könsidentitet breddas.

Källmaterial

Primärmaterial

Intervju, Christer Söderqvist intervjuar Karin Milles. 5.40 minuter, i två sekvenser. Tendens - "Han, hon eller hen?". I: Sveriges Radio P1. Sändes: 29 augusti 2012.

Sekundärmaterial

Intervju

Intervju med Karin Milles, av Linnea Waldner. Ca 11 minuter. 2012-12-21.

Litteratur

Ambjörnsson, Fanny (2004). *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Diss. Stockholm: Univ., 2004

Billig, Michael. (1999) "Whose Terms? Whose Ordinariness? Rhetoric and Ideology in Conversation Analysis". I: *Discourse & Society, October 1999 vol. 10, 4*: S. 543-558. Publ. 1999-10 (hämtad 2013-01-07), från <http://das.sagepub.com.till.biblextern.sh.se/content/10/4/543.full.pdf+html>

Bryman, Alan (2002). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber ekonomi

Butler, Judith (2007). *Genustrubbel: feminism och identitetens subversion*. Göteborg: Daidalos

Hadenius, Stig, Weibull, Lennart & Wadbring, Ingela (2011). *Massmedier: press, radio och tv i den digitala tidsåldern*. 10., uppdaterade uppl. Stockholm: Ekerlid

Lindgren, Birgitta (2007). Språkvården och könsneutral referens. I: *Nordisk konferens om språk och kön. Språk och kön i nutida och historiskt perspektiv: studier presenterade vid Den sjätte nordiska konferensen om språk och kön, Uppsala 6-7 oktober 2006 = Language and gender in contemporary and historical perspective : studies presented at the Sixth Nordic Conference on Language and Gender, Uppsala, Sweden, October 6-7, 2006*. Uppsala: Uppsala universitet

Linell, Per (2011). *Samtalskulturer: kommunikativa verksamhetstyper i samhället. Vol. 1.*
Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet

Linell, Per (2011). *Samtalskulturer: kommunikativa verksamhetstyper i samhället. Vol. 2.*
Linköping: Institutionen för kultur och kommunikation, Linköpings universitet

Londen, Anne-Marie (1995). "Samtalsforskning: En introduktion". I: Ivars, Ann-Marie & Slotte, Peter (red.) *Folkmålsstudier: meddelanden från Föreningen för nordisk filologi. 36.*
Helsingfors: Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur
Sid 11-52. Publ. (hämtad 2012-2012-11-12), från
fnf.fi/Site/Widget/Editor/822/files/Londen_fms36.pdf

Norrby, Catrin (2004). *Samtalsanalys: så gör vi när vi pratar med varandra. 2., [rev.] uppl.*
Lund: Studentlitteratur

Schegloff, Emanuel A. (1999) "Schegloff's Texts' as 'Billig's Data': A Critical Reply". I:
Discourse & Society, October 1999 vol. 10, 4: S. 558-572. Publ. 1999-10 (hämtad 2013-01-07), från <http://das.sagepub.com.till.biblextern.sh.se/content/10/4/543.full.pdf+html>

Strand, Hans (1994). *Att (s)vara eller inte (s)vara?: socialdemokratiska och andra partiledares språkliga strategier i TV-sända valutfrågningar mellan 1964 och 1991.* Uppsala: Univ., Litteraturvetenskapliga inst., Avd. för retorik

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod.*
1:14 uppl. Lund: Studentlitteratur

Åbrink, Håkan (1998). *"Gomorrön, Stockholm": radiopratt som stil, genre och samtal med lyssnaren.* Diss. Tampere: Tammerfors univ.

Elektroniska källor

Clayman, Steven E. (2002) "Tribune of the people: maintaining the legitimacy of aggressive journalism". I: *Media Culture Society March 2002 vol. 24 no. 2.* London: SAGE Publications.

S. 197-216. Publ. 2002-03-01 (hämtad 2012-11-19), från
<http://mcs.sagepub.com/content/24/2/197>

Dalén, Karl (2012) ”Många är rädda för att könsrollerna ska ändras”. I: *Dagens Nyheter* Publ. 2012-02-24 (hämtad 2013-01-03), från <http://www.dn.se/kultur-noje/manga-ar-radda-for-att-konsrollerna-ska-andras>

Nationalencyklopedin (2013a). *Homosexualitet*. (hämtad 2013-01-02), från
<http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/lang/homosexualitet>

Nationalencyklopedin (2013b): *Homosexualitet – nutidshistoria* (hämtad 2013-01-02), från
<http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/homosexualitet/2008-07-25>

Nationalencyklopedin (2013c): *Public Service* (hämtad 2013-01-02), från
<http://www.ne.se.till.biblextern.sh.se/lang/public-service>

Språkrådet: *Alla har en åsikt om hen*. Publ. 2012-02-9 (hämtad 2013-01-03), från
<http://www.sprakradet.se/12825>

Sveriges Radio (2013a): *Om PI* (hämtad 2013-01-02), från
<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3632&artikel=3621366>

Sveriges radio (2013b): *Tendens* (hämtad 2013-01-02), från
<http://sverigesradio.se/sida/default.aspx?programid=3381>

Sveriges radio (2013c): *Program A till Ö i PI* (hämtad 2013-01-02), från
<http://sverigesradio.se/sida/kanalprogramlista.aspx?programid=132>

Thomsen, Dante (2012). Nöjesguiden för hen-nummer. I: *Dagens Media*. Publ. 2012-02-29 (hämtad 2013-01-02) från
<http://www.dagensmedia.se/nyheter/print/tidskrifter/article3420078.ece>

Bilaga 1

Transkriptionsnyckel

(.)	Paus under 1 sekund, mikropaus
(1.0)	Paus 1 sekund eller längre, siffran anger antalet sekunder
<u>vansinnigt</u>	Emfatiskt tryck
va:nsinnigt	Förlängning av föregående ljud
va::nsinnigt	Ytterligare förlängning av föregående ljud
fortf-	Avbrutet ord
+vansinne+	Sägs med stark röst, högre ljudnivå
°vansinne°	Sägs med svag röst
[ ]	Överlappande tal
=	Turer sammanbundna utan paus
MUSIK	Metakommentarer, icke-verbala aspekter
vansinne	Sägs med skrattande röst
.hh	Inandning
>vansinne<	Sägs med högre tempo än vanligt
<vansinne>	Sägs med lägre tempo än vanligt
^hm-hm-hm^	Sägs med glidande uttal

Bilaga 2

Transkription

Förkortningar i transkription:

P – Programledare, Christer Söderqvist, intervjuare

F – Forskare, Karin Milles, intervjuperson

7:20 Sekvens 1 (Föregås av sekvens med Vio Szabo, queeraktivist)

1. P: .hh först bara (.) en språklig fråga .hh vi vänder oss till Karin Milles docent i svenska vid Södertörn .hh hon menar att henordet har funnits länge
2. F: = .hh +nja+ alltså hen har ju funnits ungefär sen sextiotalet så har det ju funnits som förslag som en ersättning fö:r när man ska prata om hypotetiska människor >alltså ett såkallad vad man brukar kalla< för generisk referens .hh om vi har ett exempel vi ett exempel att .hh om nån vill röka kan (.) ^hm-hm-hm^ göra det på balkongen .hh då kunde man ju innan sextiotalet då kunde man oproblematiskt säga han (.) ä:ven om man menade att kvinnor också kunde röka på balkongen .hh eh sen sextiotalet å sjuttiotalets ^ehm^ (.) kvinnokamp så e inte det helt okej å inkludera kvinnor i (.) ett allmänt manligt (.) kollektiv sådär .hh >så då hade man på förslag< att man skulle säga han eller hon (.) .hh och det funkar ju fortfarande .hh men redan då kom förslaget att man skulle säga hen >alltså det här att< ett könsneutralt pronomen (.) som inte (.) säger någonting om (.) kön men nu kan vi även använda det eller nu har det även börjat användas om om människor av kött å blod å det är ju de lite nya vad betyder det att vi gör det?
3. P: att vi vill nyansera språket (.) att vi använder >liksom ja menar< språket utvecklas ju hela tiden så fort det kommer nya idéer då kommer det nya språkliga (.) .hh uttryck för dom idéerna å det här är ett nytt (.) det här är ett nytt ord för idé:n att könet kanske inte e relevant i (.) relevant i (.) .hh alla (.) sammanhang eller att bara han och hon inte räcker (.) .hh för det är ju en del som tycker det att (.) .hh hen är inte bara liksom (.) könsneutralt utan det e ett en ny könsidentitet (.) att man tycker det är viktigt att jag är en hen å de (.) de e kanske en ny tanke

5. P: .hh ja vilken makt har språket? jag menar (.) kan det här förvrída vår attityd också till (.) att se: de här frågorna på ett annat sätt? i bara genom att använda o:rdet?
6. F: ja nu nu tyckte jag ju att det var intressant att hur du uttryckte det här för nu sa du förvrída (1.0) ja .hh å jag tycker ju att det här (.) eh inte förvrider någonting som ja (.) tycker eftersom ja tycker fortf- jag tycker att det redan e en relevant tanke de här med att .hh ehm kanske de inte bara finns två kön å att könet inte e relevant i alla sammanhang så för mej vrider förvrider det inte det bara förmedlar den
7. P: de: det har funnits det finns motstånd mot att använda henordet >har jag förstått< är det en viktig debatt om vi ska ha ett henord eller inte?
8. F: ja det tycker ja .hh jag tycker ju inte att det är viktigt om vi ska ha ett henord eller inte jag tycker det är viktigt den här politiska debatten som är under alltså att vi hela tiden diskuterar det här med könsroller å (.) .könsidentitet .hh å (.) kvinnlig å manlig identitet å hur många kön ska vi ha det är ju den debatten som är den viktiga å (.) den här hende debatten är ju bara .hh en en motor i de
9. P: varför e den så kontroversiell? e den det för det första e den kontroversiell?
10. F: ja uppenbarligen (.) >eh< från min horisont så så e jag blev jag välli- väldigt förvånad över all den ilska som folk har visat inför (.) ett nytt ord vi har ju annars inga problem med att tycka att det är bra med nya ord (.) .hh vi lever ju i en kultur där vi tycker att liksom (.) .hh ehm vi ska ha ett ri:kt ordförråd en författare som använder många olika ord de e en bra författare å så inför vi ett nytt ord här å plötsligt blir de ramaskri (.) ett enda ord som består av tre bokstäver när >ja menar vi har ju vi< vi har en oä::ndlig införsel av nya ord i svenskan .å det e ingen som protesterar då utan då beri:kar ju de (.) .hh ja tror (.) att det handlar om att man gör motstånd mot den här (.) eh könsdebatten helt enkelt att man inte håller me: om den
11. P: att det finns nåt motstånd mot jämlikhets
[politiskttänkande liksom
12. F: [absolut ja (.) jämställdhet å å (.) sexualpolitikdebatt om va hur man får leva å så där
- MUSIK

26:58 Sekvens 2

(Föregås av sekvens med Ulrika Westerlund, RFSL)

13. P: .hh vi (.) vi slutar idag där vi började (.) här i Sverige .hh å diskussionen kring ordet hen (.) .hh tillbaka till Södertörns högskola å docenten i svenska språket Karin Milles (.) .hh som själv börjar bli en (.) hensägare
14. F: .hh ha:: ja ja e inte (.) ja h- e inte flytande hensägare än jag e inte jätteduktig på det hela det e ju ett nytt ord som man ska inkorporera å det .hh (.) så så ja kan misslyckas med att använda det för att ja inte är van än .hh
15. P: dom som nu använder hen som du till exempel ha:r man en avsikt? menar man att påpeka nånting?
16. F: (.) <de> kan man ju inte veta
17. P: har du de?
18. F: (.) .hh (.) eh ja:a: oftast vill ju ja (.) förmedla att jag inte alltid tycker att kön e så viktigt .hh sen så e det en grej med hen just nu så e ju det ett signalord så att många människor (.) ser ju bara hen om det finns i en text >precis som< ja ser ju hen å ja blir glatt nyfiken andra blir ju f:örbannade .hh å det gör ju också att ja (.) vä:ljer mina tillfällen när jag använder hen
19. P: är det en generationsfråga de här?=
20. F: =jag tror att det är *lite av en generationsfråga* .hh hur länge man har använt liksom (.) .hh ehm svenska språket å hur mycket man har inter- ^sch^ internaliserat dom här normerna å >vad man tycker är viktigt å< har man lärt sig att det ska heta han eller hon .hh så kanske man har investerat väldigt mycket i det å då då kan man inte ta till sig det här med hen medans andra som sagt (.) människor mellan tjugo å trettio års ålder .hh dom använder hen .hh >administratörerna här på Södertörns högskola till exempel< använder hen (.) i mejlkonversation (.) helt oproblemiskt
21. P: finns det genitivform av hen? hens?
22. F: =>a:<=
23. P: =det gör det?=
24. F: =a:=
25. P: =så bra=
26. F: =ja *eller hur* .hh problemet e med objektsformen
27. P: (.) hur då?
28. F: ska det vara hen eller ska det vara henom? där finns det två olika (.) åsikter .hh

29. P: vad tycker du?

30. F: .hh just nu tänker ja henom för ja tänker att det var .hh hbtqpersoner som drev (.) som det här nya användandet e ju drivet mycket av dom (.) där dom faktiskt ville använda det (.) .hh som en beteckning på personer av kött å blod å dom har använt henom ganska genomgående å då tänker jag att att (.) då kör vi på det för att inte krångla men språkrådet (.) .hh re:kommenderar hen för att de e enklare då har vi (.) .hh vi får se vilket bruk som som fastnar om två tre år kanske vi kan liksom utvärdera å se(.) [e det henom eller e det hen som har fastnat

[MUSIK I BAKGRUNDEN SOM FORTSÄTTER ÖVER

NÄSTA TUR

31. P: .hh han hon eller rentav hen henom eller henses var med å kommentera på hemsidan .hh sveriges radio punkt s e snedstreck p ett snedstreck: tendens ja heter Christer Söderqvist